

MAURICE HOOGENDOORN nd.nl/geloof BEELD AP / THE FLORIDA TIMES-UNION, WILL DICKEY

Nieuwe Atheïsten zoeken bewust het publieke debat, zoals met dit 'atheïstisch monument' bij het gerechtsgebouw in de Amerikaanse plaats, Starke.

'Atheïsme 2.0' daagt niet uit

...Tien jaar geleden begon de opkomst van het Nieuwe Atheïsme. In een recent boek en in een tijdschrift wordt de balans opgemaakt.

...Filosoof en theoloog Rik Peels meent dat christenen op intellectueel niveau amper zijn uitgedaagd door de Nieuwe Atheïsten. 'Maar het debat heeft zeker nog zin.'

► AMSTERDAM

Richard Dawkins, Daniel Dennett, Sam Harris en de inmiddels overleden Christopher Hitchens. Zij worden de vier 'ruiters' van het Nieuwe Atheïsme genoemd. Met hun bestsellers die veelal tussen 2004 en 2007 verschenen, wisten ze het atheïsme opnieuw op de kaart te zetten. Het bekendste werk kwam van Dawkins: *The God Delusion* (God als misvatting). De Britse wiskundige en filosoof John Lennox schreef een boek over het Nieuwe Atheïsme, waarvan de Nederlandse vertaling *God in het vizier* (Ark Media, Amsterdam) onlangs is verschenen. Het *Tijdschrift voor theologie* besteedt in haar nieuwste nummer eveneens aandacht aan het Nieuwe Atheïsme en maakt de balans op. De Nederlandse filosoof, theoloog en christen Rik Peels, die in 2012 promoveerde bij Herman Philipse, de bekendste atheïst van Nederland, leverde ook een bijdrage aan het tijdschrift.

Wat is er nieuw aan het Nieuwe Atheïsme?

'Twee aspecten vallen op in vergelijking met eerdere atheïsten. Allereerst zoeken de Nieuwe Atheïsten heel bewust het publieke debat op. Dat doen ze op een vaak wat agressieve toon, met retoriek en bekeringsdrift; zie hun leus op de Londense bussen: 'Er is waarschijnlijk geen God. Maak je geen zorgen en ga door met je leven.' Verder is het Nieuwe Atheïsme een beweging die vooral benadrukt dat religie gevaarlijk en moreel verwerpe-

lijk is. Ze spreken over religie als over een ziekte, een virus. Dat zou iemand als Herman Philipse nooit doen.'

Hebben de aanslagen op de Twin Towers in 2001, een uiting van religieus fundamentalisme, daaraan bijgedragen?

'Zonder deze aanslagen was het Nieuwe Atheïsme ook wel ontstaan, denk ik. Zij zet zich namelijk ook af tegen geweld, onderdrukking en manipulatie die volgens haar voortkomen uit het klassieke christendom. Maar "9/11" is waarschijnlijk wel een sterke impuls geweest.'

Wordt de opvatting dat religie gevaarlijk is breed omarmd in de wetenschap?

'Nee, voor de meeste wetenschappers gaat het Nieuwe Atheïsme te ver. Er zijn namelijk genoeg onderzoekers die laten zien dat religie, in een normale vorm, nuttig is en gelukkiger maakt. Een atheïst als Alain de Botton flirt zelfs met het christelijk geloof. Hij moet van de inhoud niets hebben, maar stelt dat geloven sociaal gezien bijzonder waardevol is. Toch hebben de bestsellers van de Nieuwe Atheïsten op dit gebied wel hun invloed gehad. Veel mensen zijn

onder de indruk van hun betoog. Daardoor zijn ze religie gaan wantrouwen. Dat komt ook doordat de kennis is afgenomen van wat geloof in God eigenlijk inhoudt. Dat is een voedingsbodemp voor karikaturen; je wordt als niet-gelovige namelijk eerder geconfronteerd met de extreme varianten van religies. Je hoort over aanslagen, je ziet een moslima in boerka op straat lopen, of je krijgt een Jehovah's Getuige aan de deur. De normale uitingen van religie zien ze veel minder snel.'

tolerant

De Nieuwe Atheïsten beschuldigen christenen van onverdraagzaamheid. Hoe tolerant zijn ze zelf?

'Ik heb geen moeite met hun bekeringsdrift, mits ze daarvoor geen verkeerde middelen gebruiken. Hun oproep aan christenen om goed om te gaan met een pluriforme samenleving, vind ik terecht. We zijn een minderheid geworden en dat heeft de kerk op bepaalde punten alleen maar goed gedaan. Wel hebben ze de neiging religie uit het publieke domein te bannen en daar geloof ik niet in. Het is zelfs volkomen in strijd met de aard van het christendom dat je het beperkt tot je privéleven.'

Heeft het debat tussen christenen en atheïsten nog zin, of is er sprake van een voortdurende herhaling van zetten?

'Het debat heeft zeker nog zin. Door ontdekkingen in de wetenschap krijgen beide partijen nieuwe argumenten in handen. Er is bijvoorbeeld veel onderzoek op het gebied van kosmologie, vrije wil en zelfs de effectiviteit van gebed.'

Maar is een van beide kampen in de laatste jaren daadwerkelijk overtuigd geraakt van een argument van de andere partij?

'Een doorslaggevend argument is zeldzaam. Toch komen ook die voor. Tot in de jaren zeventig meenden heel wat filosofen en theologen dat er een logische tegenspraak is tussen het bestaan van God en het bestaan van kwaad in de wereld. De Amerikaanse filosoof Alvin Plantinga liet toen met zijn theorie over de vrije wil van de mens zien dat het kwaad in de wereld gelovigen wel voor vragen stelt, maar dat het niet in logische tegenspraak is met het bestaan van God. Dit erkent tegenwoordig eigenlijk iedereen.'

Hebben de Nieuwe Atheïsten argumenten op tafel gelegd waarmee christenen worstelen?

'Nee. Het Nieuwe Atheïsme is intellectueel zeer zwak. Het gaat ook niet in gesprek over de vele argumenten voor het bestaan van God die orthodoxe godsdienstfilosofen de laatste decennia hebben ontwikkeld. Het is een populistische beweging die aanslaat bij veel mensen die negatieve ervaringen hebben met de kerk of de islam. Daar moeten we ons als christenen iets van aantrekken, want de kerk heeft haar macht en invloed te vaak op verkeerde manieren gebruikt. Maar wat argumentatie betreft, valt er weinig van de Nieuwe Atheïsten te leren. Dan vind ik Herman Philipse of de Britse atheïst, Bertrand Russel (1872-1970), veel beter.' <

ONGELOOF IN NEDERLAND MINDER RADICAAL

Militant atheïsme trekt in religieuze landen, zoals Italië, met name hoger opgeleiden; in een seculier land als Nederland echter vooral laagopgeleide mensen. Dat stellen sociologen van de Rotterdamse Erasmus Universiteit in een artikel in het internationale tijdschrift *Politics and Religion*, aldus dagblad *Trouw*. Zij onderzochten hoe antireligieuze opvattingen samenhangen met leeftijd, opleidingsniveau en het aantal actieve kerkgangers in een land. Hun uitkomsten stroken niet met de rationaliseringstheorie. Die stelt:

religie is irrationeel, dus naarmate de samenleving rationeler wordt, neemt het aantal gelovigen af en de afkeer van religie toe. De sociologen ontdekten echter dat in Nederland een hogere opleiding juist leidt tot meer tolerantie en niet tot militant atheïsme. In Italië en Portugal, religieuze landen, zijn hoger opgeleiden vaker antireligieus. Atheïsme, zo zeggen de sociologen, heeft dus minder te maken met opleidingsniveau. Mensen worden vooral stellig in hun ongelof als ze in hun land in de minderheid zijn.